

Vijf jaar WAMCA

Evaluatie Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie (2020-2025)

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Datacentrum

Uitgevoerd door een onderzoeksconsortium van de Universiteit Utrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam en Radboud Universiteit Nijmegen, bestaande uit:

Rianka Rijnhout & Tomas Arons
Jos Hoevenaars
Carla Klaassen
Elif Erken
Marlou Overheul
Elbert de Jong
Xandra Kramer
Willem van Boom

September 2025

Samenvatting

1. Inleiding

Deze wetsevaluatie onderzoekt hoe de collectieve actie (hierna: 305a-actie) werkt in het licht van de doelstellingen van de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie (WAMCA), die in werking is getreden op 1 januari 2020. Artikel IV van de WAMCA verplicht tot evaluatie van de wet vijf jaar na inwerkingtreding (*Staatsblad* 2019, 130).

In een 305a-actie kan een belangenorganisatie een rechtsvordering (305a-vordering) indienen tegen een gedaagde partij ten behoeve van de gelijksoortige belangen van andere personen. In de vóór de WAMCA geldende 305a-actie (oud) kon alleen een gebod, een verbod, of een verklaring voor recht worden gevorderd. Nu is naast deze vorderingen, ook een vordering tot schadevergoeding mogelijk. Naast deze uitbreiding tot schadevergoedingsvorderingen, heeft de WAMCA voor alle 305a-vorderingen de ontvankelijkheidsvoorwaarden aangescherpt. Bovendien voerde de WAMCA een verplicht voorgeschreven, duidelijk onderscheiden fasering van de 305a-procedure in. Ter inleiding is nog relevant om te vermelden dat een 305a-vordering betrekking kan hebben op een financieel belang, maar ook op een algemeen en/of ideëel belang, en bijvoorbeeld kan worden ingesteld tegen individuen, private ondernemingen en de overheid.

Deze wetsevaluatie is onderdeel van een breder onderzoek naar de 305a-actie waartoe het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) in 2024 opdracht gaf. Het eerste deel betreft een rechtsvergelijkend onderzoek naar de toegang tot de rechter van belangenorganisaties in algemeenbelangacties, dat al eerder is afgerond (De Jong, Van Boom, Arons & Erken 2025). De wetsevaluatie, die in dit tweede deel van het onderzoek wordt

gepresenteerd, is breder van opzet en richt zich op het functioneren van de wetswijzigingen die de WAMCA invoerde als zodanig. De WAMCA paste artikel 3:305a Burgerlijk Wetboek (BW) aan en voerde de artikelen 1018b t/m 1018m in met de nieuwe Titel 14a Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). De doelstellingen van deze wet fungeren als toetsingskader.

2. Onderzoeksvraag, deelvragen en methode

Deze wetsevaluatie beantwoordt de volgende hoofdvraag:

Hoe werkt de 305a-actie in de rechtspraktijk in het licht van de doelstellingen van de WAMCA?

Twee termen in de hoofdvraag verdienen toelichting. De eerste term betreft ‘de 305a-actie’. Anders dan het woord ‘de’ suggereert, staat in deze wetsevaluatie niet één type 305a-actie centraal, maar twee. Dat komt door de invoering van lid 6 in artikel 3:305a BW per 1 januari 2020. Sindsdien kennen we niet alleen reguliere 305a-acties waarvoor alle ontvankelijkheidsvoorwaarden van artikel 3:305a BW gelden, maar ook de zogenoemde lid-6-acties waarvoor een lichtere ontvankelijkheidstoets geldt. Deze acties betreffen veelal (ideële) algemeenbelangacties of (ideële) groepsacties. De wetsevaluatie heeft betrekking op beide 305a-acties.

De tweede term die toelichting behoeft, is de term ‘rechtspraktijk’. Deze is ruim geïnterpreteerd en heeft allereerst betrekking op de toepassing en interpretatie van de ontvankelijkheidsvoorwaarden en procesrechtelijke regels door de rechter. Daarnaast wordt met deze term gerefereerd aan de ervaringen van professionals die actief zijn in het veld van de 305a-actie. In het licht van de doelen van de WAMCA, die uit haar totstandkomingsgeschiedenis kunnen worden afgeleid, is geïnventariseerd wat (ervaren) succesfactoren, duidelijkheden, onduidelijkheden, knelpunten en leemtes zijn van de ingevoerde regelgeving in de rechtspraktijk. Er is geen onderzoek gedaan naar andere (maatschappelijke) effecten van de wetswijzigingen. De rechtspraakanalyse is beëindigd op 30 april 2025; de dataverzameling van de overige delen is afgerond in juni 2025.

De hoofdvraag is beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

1. Wat is het wettelijk kader van de 305a-actie en welke doelstellingen worden daarmee nagestreefd volgens de parlementaire geschiedenis van de WAMCA?
2. Hoeveel 305a-vorderingen zijn ingediend en beoordeeld, en hoe interpreteert de rechter de ontvankelijkheidsvoorwaarden en procesrechtelijke regels van de 305a-actie? Welke duidelijkheden, onduidelijkheden, obstakels of leemtes blijken uit de rechtspraakanalyse?
3. Welke succesfactoren, duidelijkheden, onduidelijkheden, knelpunten en leemtes wat betreft de ontvankelijkheidsvoorwaarden en procesrechtelijke regels ervaren professionals die actief zijn in het veld van de 305a-actie?

Ten behoeve van de beantwoording van deze vragen zijn allereerst de wettelijke regels in kaart gebracht en de doelstellingen van de WAMCA gereconstrueerd op basis van de parlementaire geschiedenis. Daarna is een analyse van het Centraal register voor collectieve vorderingen (‘register’) en de op www.rechtspraak.nl gepubliceerde rechtspraak gemaakt (periode 1 januari 2020 tot en met 30 april 2025). In totaal zijn 95 305a-acties geanalyseerd. Verder zijn 6 focusgroepbijeenkomsten gehouden en is er een vragenlijstonderzoek verricht. Aan de focusgroepbijeenkomsten en het vragenlijstonderzoek heeft een brede groep professionals die in de praktijk actief zijn op het terrein van de 305a-actie deelgenomen. Het gaat om advocaten van eisende en gedaagde kant, belangenorganisaties, gedaagde partijen en rechters. Ten slotte

is een literatuuronderzoek verricht (periode januari 2020 tot en met juni 2025). Op basis van de bevindingen zijn aanbevelingen gedaan.

De antwoorden op de deelvragen zijn weergegeven in de tussenconclusies van hoofdstuk 2-4. Hierna volgt een bespreking van het wettelijk kader en de doelstellingen daarvan, de aantallen, de algemene bevindingen en vervolgens de bevindingen per doelstelling.

3. Toetsingskader: doelstellingen van de WAMCA

Doelstelling 1: Collectieve schadeafwikkeling mogelijk maken

De eerste doelstelling is om een collectieve schadevergoedingsactie in te voeren. Deze schadevergoedingsactie is mogelijk voor alle type schadezaken, aansprakelijkheden en vorderingsgerechtigden. De WAMCA introduceert louter een actiemogelijkheid en brengt geen verandering van het aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht. Om deze doelstelling te realiseren is:

- artikel 3:305a BW aangepast en Titel 14a Rv geïntroduceerd, waardoor de collectieve schadeafwikkeling mogelijk is gemaakt voor alle type massaschadezaken;
- afdeling 6.1.10 BW van toepassing verklaard op schadevaststelling, waarbij categorisering van benadeelden, schadeposten en vergoedingsbedragen (*damage scheduling*) tot de mogelijkheden behoort;
- vrijheid voor de rechter gecreëerd om een collectieve schadeafwikkeling vast te stellen.

Doelstelling 2: Gecoördineerde, efficiënte en effectieve 305a-actie

De tweede doelstelling is om te komen tot een gecoördineerde, efficiënte en effectieve afwikkeling van 305a-acties. Het betreft hier in wezen drie subdoelstellingen die – hoewel zij een zelfstandige betekenis hebben – vrijwel niet los van elkaar zijn genoemd in de parlementaire geschiedenis. In de kern is beoogd, zo staat in de parlementaire geschiedenis te lezen, de ‘chaos van vele individuele vorderingen en het in meerdere procedures procederen door verschillende belangenorganisaties over dezelfde gebeurtenis’ te voorkomen, ‘door massazaken voor dezelfde gebeurtenis of gebeurtenissen over soortgelijke feitelijke of rechtsvragen te behandelen als één zaak’. Drie elementen worden in de parlementaire geschiedenis als cruciaal genoemd voor een efficiënte en effectieve afwikkeling: ‘coördinatie, stroomlijning en finaliteit’. Om deze doelstelling te realiseren is een verplicht voorgeschreven, duidelijk onderscheiden fasering geïntroduceerd, bestaande uit:

- De verplichting tot registraantekening van de dagvaarding (of een uittreksel), zodat andere organisaties zich kunnen melden (voorbereidende fase). De termijn hiervoor is (minstens) drie maanden (hierna: 3/6-maandentermijn).
- De ontvankelijkheidstoets van de collectieve vordering en de 305a-organisatie (artikel 1018c lid 5 Rv). Getoetst wordt of: is voldaan aan de ontvankelijkheidsvoorwaarden van artikel 3:305a BW; het efficiënter en effectiever is om een collectie vordering in te dienen; de vordering niet summierlijk ondeugdelijk is.
- De aanwijzing van een Exclusieve Belangenbehartiger (EB). De EB fungeert als vertegenwoordiger van de andere – niet als EB aangewezen – ontvankelijk verklaarde 305a-organisaties die partij zijn in de collectieve procedure. Een EB heeft dus de regie als eisende 305a-organisatie in een 305a-procedure en is bovendien het primaire aanspreekpunt voor de rechter en de gedaagde partij(en).
- De vaststelling van de nauw omschreven groep waarop de 305a-vordering(en) ziet (zien) en het bieden van een opt-out-mogelijkheid aan (in Nederland woonachtige of gevestigde) groepsleden. Het doel is om voor zoveel mogelijk benadeelden finaliteit te bewerkstelligen. Met een opt-out onttrekt een groepslid zich aan de bindende werking van de uitspraak van de rechter.

- De verplichte schikkingspoging/-fase voorafgaand aan de inhoudelijke beoordeling. Het doel is om buiten rechte finaliteit te bewerkstelligen voor de nauw omschreven groep.
- Daarnaast is geregeld dat de 305a-actie voorgaat op andere procedures die gaan over dezelfde feiten of rechtsvragen (die andere procedures worden ten minste één jaar geschorst).

Doelstelling 3: Kwaliteitsbeoordeling 305a-organisaties t.b.v. bescherming benadeelden

De derde doelstelling van de WAMCA is om de kwaliteit van 305a-organisaties te verbeteren ten behoeve van de bescherming van benadeelden. De ontvankelijkheid van een belangenorganisatie moet ‘intensiever’ getoetst worden ingevolge de wettelijke verankering van onderdelen van de Claimcode (zelfreguleringsinstrument). Deze intensievere toetsing houdt een aanscherping in van de ontvankelijkheidseisen op het punt van *governance*, financiering en representativiteit. Om deze doelstelling te realiseren is:

- een intensievere toetsing van de ontvankelijkheid van belangenorganisaties ingevoerd.
- de waarborgtoets aangescherpt bij wet. De representativiteits is wettelijk verankerd en specifieke eisen aan de 305a-organisatie zijn geïntroduceerd. De specifieke eisen die artikel 3:305a lid 2, 3 en 5 BW stellen aan de 305a-organisatie, betreffen: intern toezicht; inspraakmogelijkheden voor benadeelden; een toets van de financiële middelen en zeggenschap (over de rechtsoverdracht) van het bestuur van de 305a-organisatie; transparantie-eisen; een ervarings- en deskundigheidstoets; een verbod op een winstoogmerk voor bestuurders; het opstellen van een bestuursverslag en jaarrekening, en een verplichting tot publicatie van het bestuursverslag.
- de verplichting tot het aanwijzen van een EB.

Doelstelling 4: Voorkomen van excessen

De vierde doelstelling is te voorkomen dat de collectieve schadevergoedingsactie een vrijplaats wordt voor commercieel ingestelde organisaties, die niet de belangen van de individuen voor wie zij stellen op te komen vooropstellen, maar de collectieve schadevergoedingsactie vooral zien als een mogelijkheid tot verdienmodel. Deze doelstelling hangt samen met de vorige doelstelling, maar heeft een specifiekere insteek: het voorkomen van uitwassen. Daartoe is de regeling een filterfunctie toebedeeld. Om deze doelstelling te realiseren:

- Moet elke belangenorganisatie bereid zijn EB te worden.
- Gelden strenge ontvankelijkheidsvoorwaarden.
- Mogen bestuurders betrokken bij de oprichting van de 305a-organisatie geen rechtstreeks of middellijk winstoogmerk hebben.
- Moet een 305a-organisatie financiële middelen en expertise hebben om de 305a-procedure te kunnen voeren.
- Moet de zeggenschap over de rechtsoverdracht in voldoende mate bij de 305a-organisatie liggen (ook in het licht van de financieringsconstructie).
- Is de representativiteitstoets wettelijk verankerd.

Doelstelling 5: Stimuleren overleg en schikken

De vijfde doelstelling is om schikken aantrekkelijker te maken. Bij herhaling wordt in de parlementaire stukken duidelijk gemaakt dat een collectieve schikking de voorkeur heeft boven een collectieve schadevergoedingsactie. Het collectieve schadevergoedingsactierecht zou als stok achter de deur moeten fungeren. Om deze doelstelling te realiseren:

- Zijn in verschillende fases van de 305a-actie verplichte momenten voor (schikkings)overleg ingebouwd, te weten: voorafgaand aan het dagvaarden (twee-weken-termijn), en na aanwijzing van de EB en voorafgaand aan de inhoudelijke beoordeling van de 305a-vordering(en).
- Wordt een EB aangewezen die de belangen van de nauw omschreven groep behartigt.

Doelstelling 6: Voorkomen aanzuigende werking op buitenlandse partijen

De zesde doelstelling is het voorkomen dat de 305a-actie in Nederland een aanzuigende werking zou hebben op buitenlandse partijen. Zo'n aanzuigende werking kan leiden tot een ernstige belasting van de rechtspraak en kan een negatief effect hebben op het vestigingsklimaat. Om deze doelstelling te realiseren:

- Is de ontvankelijkheidseis dat de rechtsvordering een voldoende nauwe band moet hebben met de Nederlandse rechtssfeer geïntroduceerd.
- Geldt er (in beginsel) een opt-in-mogelijkheid voor deelname van buitenlandse benadeelden in een 305a-actie bij de Nederlandse rechter, in plaats van een opt-out-mogelijkheid zoals geldt voor de binnenlandse benadeelden.

Doelstelling 7: Lichtere ontvankelijkheidstoets van acties vanwege niet-opportuniteit zware toets

Het laatste doel van de WAMCA is om bij 305a-acties waarvoor het niet opportuun is om aan alle ontvankelijkheidseisen te toetsen, die toetsing achterwege te laten. Om deze doelstelling te realiseren:

- Is artikel 3:305a lid 6 BW ingevoerd. In dit artikel staat te lezen dat een belangenorganisatie ontvankelijk kan zijn zonder dat getoetst hoeft te worden aan de vereisten van lid 2 onder sub a tot en met e en lid 5 BW (er moet wel worden getoetst aan lid 1 en aan het representativiteitsvereiste). In twee gevallen kan hierop een beroep worden gedaan. Ten eerste als de 305a-rechtsvordering een ideëel doel en een zeer beperkt financieel belang heeft. Ten tweede als de aard van de 305a-rechtsvordering van de belangenorganisatie of van de personen tot bescherming van wier belangen de rechtsvordering is ingesteld, aanleiding geeft tot een lichtere ontvankelijkheidstoets. De rechtsvordering in het kader van lid 6 kan niet strekken tot een schadevergoeding in geld.

4. Bevindingen

Hierna wordt ingegaan op de bevindingen van deze wetsevaluatie. Allereerst wordt meer context gegeven door inzicht te geven in relevante cijfers. Daarna worden vier algemene bevindingen besproken. Tot slot worden de specifieke bevindingen per doelstelling gepresenteerd. In deze laatste besprekingen worden ook de aanbevelingen genoemd die door de onderzoekers zijn gesuggereerd.

4.1 Bevindingen over aantallen acties

Als wordt gekeken naar de aantallen, dan wordt als eerste duidelijk dat in het register in totaal 95 305a-acties staan waarop het WAMCA-regime van toepassing is (van 1 januari 2020 tot en met 30 april 2025). In 70 van deze 95 305a-acties gaat het om een bodemprocedure, in 24 acties om een kortgedingprocedure, en in één van deze 305a-acties is sprake van zowel een bodemprocedure als een kortgedingprocedure. In totaal gaat het dus om 71 305a-bodemprocedures en 25 kortgedingprocedures. Uit de totaalaantallen van 305a-acties is geconcludeerd dat, als dit aantal wordt afgezet tegen de tellingen van de 305a-actie per jaar onder het oude regime van vóór 2020, het gemiddeld aantal collectieve acties lijkt te zijn gedaald. Een andere constatering is dat van de 26 afgeronde bodemprocedures de meeste lid-6-acties zijn (73%). Slechts 5 reguliere 305a-bodemprocedures zijn afgerond (23%). Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat de ontvankelijkheidsbeoordeling in de reguliere actie minder 'vlot' lijkt te gaan dan in lid-6-acties als wordt gekeken naar de doorlooptijd van de ontvankelijkheidsbeoordeling in eerste aanleg. Bovendien blijkt dat tot 30 april 2025 in 25 lid-6-acties een 305a-vordering ontvankelijk is geoordeeld, terwijl datzelfde oordeel in dezelfde periode pas in 10 reguliere 305a-acties is gegeven. Als wordt gefocust op de 305a-

bodemprocedures en het ontvankelijkheidsregime, dan wordt duidelijk dat het aantal reguliere 305a-acties en lid-6-acties niet ver uiteenloopt (lid-6: 29 / regulier: 25), maar dat het percentage afgeronde lid-6-zaken wel fors hoger ligt (lid 6: 55% afgerond / regulier: 21 % afgerond). Een 305a-actie is als afgerond beschouwd als er een inhoudelijk eindoordeel over de vorderingen is gegeven (of de vorderingen niet-ontvankelijk zijn verklaard) en geen hoger beroep of cassatie is ingesteld (op 30 april 2025). Relevant in dat verband is nog dat er nog geen enkel eindoordeel ligt over een collectieve schadeafwikkeling; de 305a-acties waarin schadevergoeding wordt gevorderd, lopen nog in eerste aanleg of in hoger beroep.

4.2 Algemene bevindingen

Deze wetsevaluatie heeft geresulteerd in vier algemene bevindingen. Ten eerste blijkt uit de resultaten van hoofdstuk 4 dat professionals die actief zijn op het gebied van 305a-acties positief zijn over het bestaan van de collectieve (schadevergoedings)actie. De tweede algemene bevinding ziet op het nieuwe procesrecht dat met de WAMCA is ingevoerd. Deze nieuwe procedureregels betreffen met name de verplicht voorgeschreven, duidelijk onderscheiden fasering van de 305a-procedure. Een algemene bevinding is dat de verplicht voorgeschreven en duidelijk onderscheiden fasering ervoor zorgt dat de voortgang van de 305a-actie een aandachtspunt is; de wet kent op dit punt weinig flexibiliteit voor de rechter. Het beeld is dat de gewenste coördinatie van de 305a-actie ten koste gaat van de effectiviteit en efficiëntie daarvan, terwijl deze drie begrippen in de parlementaire geschiedenis juist in één adem zijn genoemd. Verschillende concrete aanbevelingen zien op deze algemene bevinding. Een derde algemene bevinding is dat er tot op dit moment nog geen collectieve schadeafwikkeling heeft plaatsgevonden op basis van het WAMCA-regime. De voorfase (vooraangaand aan de inhoudelijke behandeling) lijkt dusdanig veel tijd te kosten dat collectieve schadevergoedingsvorderingen in de evaluatieperiode in de meeste gevallen nog niet inhoudelijk zijn behandeld. Een vierde algemene bevinding is dat elke wetswijziging van een omvang als die van de WAMCA tot onduidelijkheden en eventuele knelpunten leidt in de rechtspraak, dat geldt dus ook hier. Op bepaalde punten is duidelijkheid gewenst (die overigens niet altijd van de wetgever hoeft te komen). In het licht van de vierde algemene bevinding bevat deze evaluatie een aantal suggesties voor technische wetsaanpassingen om de voortgang van de procedure en ondersteuning van alle betrokken professionals (inclusief rechters) te bevorderen. Een en ander resulteert in een behoorlijk aantal aanbevelingen. Uit dat aantal mag niet worden afgeleid dat de WAMCA als negatief wordt ervaren; de invoering van het WAMCA-regime, ook de mogelijkheid die dat biedt voor collectieve schadeafwikkeling, is – als gezegd – juist positief gewaardeerd door professionals.

4.3 Bevindingen en aanbevelingen per doelstelling

De wetsevaluatie levert naast algemene bevindingen, eveneens bevindingen op ten aanzien van de afzonderlijke doelstellingen. Deze komen hierna aan bod, waarbij ook eventuele in dat verband gedane aanbevelingen worden besproken. Ten aanzien van deze aanbevelingen lijkt het goed om vooraf de formulering daarvan toe te lichten. Er zijn namelijk vier typen aanbevelingen gedaan: (1) aanbevelingen die zien op concrete suggesties voor wetswijzigingen en waarmee wij ons dus richten tot de wetgever (te herkennen aan de termen ‘overweeg’, ‘geef’ en ‘introduceer’); (2) aanbevelingen die zien op verduidelijking van begrippen of onderdelen van de procedure en waarmee wij ons niet per se richten tot de wetgever (verduidelijking kan ook door de rechter worden gegeven) (te herkennen aan ‘duidelijkheid is gewenst over’); (3) wetssystematische keuzes die naar voren komen uit deze wetsevaluatie en die aan de wetgever zijn om te maken; en (4) suggesties voor monitoring van de werking van de 305a-procedure door de wetgever.

4.3.1 Doelstelling 1: Collectieve schadeafwikkeling mogelijk maken

Door deelnemers aan de focusgroepbijeenkomsten en respondenten in het vragenlijstonderzoek is aangegeven dat het goed is dat de collectieve schadevergoedingsactie er is. De mogelijkheid van bundeling van vorderingen (in zowel de reguliere als de lid-6-actie) wordt eveneens positief gewaardeerd. Het aantal bevindingen in verband met deze doelstelling is echter gering vanwege het ontbreken van 305a-procedures waarin een collectieve schadeafwikkeling is vastgesteld. Rechters hebben uitgesproken dat er behoefte bestaat aan het inzetten van een *amicus curiae*, zodat experts op het gebied van collectieve schadeafwikkeling kunnen meedenken over een adequate afwikkeling. De voorkeur gaat hiernaar uit, in plaats van het benoemen van een deskundige, omdat dat laatste gepaard gaat met (wederom) veel partijdebat. In de rechtspraak is bovendien de vraag opgekomen of een vordering tot verwijzing naar een schadestaatprocedure past binnen het 305a-actieregime. Als dit zo is, dan zou dat betekenen dat één of meerdere individuele bodemprocedures volgen nadat de aansprakelijkheid in een 305a-hoofdprocedure is vastgesteld. De kernvraag is of zo'n verwijzing past binnen de vastomlijnde procedure die thans is vastgelegd in Titel 14a Rv, waarin een bepaling is opgenomen over collectieve schadeafwikkeling door de rechter (artikel 1018i Rv). Als een verwijzing naar een schadestaatprocedure mogelijk is, dan is in dit verband tevens relevant of het dan zou gaan om individuele schadestaatprocedures waarin (alsnog) individuele schadevergoedingen worden vastgesteld, of dat de rechter de mogelijkheid heeft om, in de schadestaatprocedure binnen de kaders van de 305a-actie, de collectieve schadeafwikkeling vast te stellen. Er zou dan een tweede 305a-actie worden gevoerd, maar dan in de vorm van een 305a-schadestaatprocedure. Kortom, op het punt van de schadestaatprocedure ligt een wetssystematische keuze voor. Ten slotte is in de literatuur de vraag opgekomen of de huidige uitgangspunten van het schadevergoedingsrecht voldoende ruimte bieden voor collectieve afwikkeling.

De aanbevelingen in verband met deze doelstelling zijn de volgende:

- Overweeg of rechters de mogelijkheid zouden moeten krijgen een *amicus curiae* in te zetten in een 305a-actie.
- De wetssystematische vraag ligt voor of een vordering tot verwijzing naar een schadestaatprocedure past in de 305a-procedure.
- Monitor de wijze waarop de rechter komt tot een collectieve schadeafwikkeling, en of het geldende schadevergoedingsrecht afdoende ruimte biedt voor een redelijke collectieve schadevergoeding.

4.3.2 Doelstelling 2: Gecoördineerde, efficiënte en effectieve 305a-actie

Deze doelstelling lijkt het minst bereikt van alle doelstellingen, althans op het punt van efficiëntie en effectiviteit, met name vanwege de lange duur van de voorfase van een 305a-procedure onder het WAMCA-regime. Dit punt sluit aan bij de algemene bevinding dat de verplicht voorgeschreven en duidelijk onderscheiden fasering ervoor zorgt dat de voortgang van de voorfase van de 305a-actie een aandachtspunt is. Op diverse onderdelen zijn bevindingen gedaan, waarbij hier wordt geconcentreerd op de bevindingen die betrekking hebben op de aanbevelingen. Voor overige bevindingen wordt verwezen naar par. 5.5.3.

Wat betreft de voorbereidende fase is onduidelijk of de rechter tijdens de 3/6-maandentermijn mag oordelen over incidentele vorderingen. Bovendien is het in lid-6-acties nog niet voorgekomen dat een andere belangenorganisatie een dagvaarding laat registreren binnen deze verplichte 3/6-maandentermijn. De volgende aanbevelingen zijn gedaan:

- Overweeg om de rechter de ruimte te geven om de 3/6-maandentermijn over te slaan in lid-6-acties als onwaarschijnlijk is dat een andere 305a-organisatie zich gaat registreren. De reguliere regels over tussenkomst en voeging zouden dan wel van toepassing moeten blijven (op tussenkomst en voeging wordt hieronder nog ingegaan).

- Duidelijkheid is gewenst over of het mogelijk zou moeten zijn om (bepaalde) incidentele vorderingen te beoordelen voordat de 3/6-maandentermijn is afgelopen (artikel 1018c lid 3 Rv).

De afzonderlijke ontvankelijkheidsfase (artikel 1018c lid 5 Rv jo artikel 3:305a BW) draagt volgens professionals bij aan de lange duur van de voorfase. Wij gaan hierna, bij doelstelling 3, nader in op de specifieke bevindingen op dit onderdeel. Om het tijdsverloop van deze fase terug te dringen zijn verschillende suggesties gedaan door professionals. Gesuggereerd is: om de verweermogelijkheden van gedaagden terug te brengen, of om, in geval van *repeat players* aan eisende zijde enkel te toetsen aan ontvankelijkheidseisen die relevant zijn voor de 305a-actie die voorligt. Tevens is de introductie van een tweesporensysteem gesuggereerd. Het eerste spoor zou dan bestaan uit een certificeringssysteem, waarbij de bestaande systematiek van artikel 3:305e en 305c BW zou kunnen worden doorgetrokken naar Nederlandse belangenorganisaties die zich op die manier ook voor binnenlandse collectieve acties kunnen laten certificeren, met dien verstande dat die certificering niet enkel mogelijk zou zijn voor consumentenvorderingen, maar voor alle collectieve vorderingen (regulier en lid-6). Het tweede spoor betreft dan de mogelijkheid van de rechter om ad hoc de ontvankelijkheid van de belangenorganisaties te toetsen (overeenkomstig artikel 3:305a BW). Ten aanzien van deze wetssystematische keuzes is belangrijk om op te merken dat aanpassing van de ontvankelijkheidsbeoordeling weloverwogen moet gebeuren vanwege het andere doel dat deze toets heeft: bescherming van belangen van benadeelden. Er moet een goede balans bestaan tussen coördinatie/efficiëntie/effectiviteit enerzijds en bescherming anderzijds. Wat betreft de ontvankelijkheidsfase bestaat nog onduidelijkheid over de vraag of artikel 3:305a lid 1 BW (het vereiste van gelijksoortige belangen) en artikel 1018c lid 5 sub b Rv (op het punt van voldoende gelijke feiten en rechtsvragen) in wezen dezelfde toetsingsmaatstaf betreffen. In het licht van dit alles, zijn de volgende aanbevelingen gedaan:

- Duidelijkheid is gewenst over de vraag of de voldoende gelijksoortige belangentoets van artikel 3:305a lid 1 BW en voldoende gelijke feiten en rechtsvragentoets van artikel 1018c lid 5 sub b Rv dezelfde toetsingsmaatstaf betreffen. Een en ander om herhaling van zetten te voorkomen.
- De wetssystematische keuze ligt voor of een andere wettelijke systematiek moet worden gekozen voor de ontvankelijkheidstoets, bijvoorbeeld als het gaat om *repeat players* aan eisende zijde. Een tweesporensysteem lijkt overweging te verdienen.

De fase na de ontvankelijkheidsbeoordeling bestaat uit de aanwijzing van een Exclusieve Belangenbehartiger. Uit het vragenlijstonderzoek volgt dat het aanwijzen van de EB in het algemeen als neutraal/positief ervaren wordt in het licht van het bereiken van de doelstellingen. Uit het rechtspraakonderzoek blijkt wel dat de regierol van de EB in de collectieve schadevergoedingsactie nog maar weinig beproefd kan zijn, omdat in de onderzoeksperiode slechts in 10 zaken de ontvankelijkheidsbeoordeling is afgerond. Rechters geven aan dat de EB niet altijd even sterk zijn regierol pakt. Aanwijzing van de EB in lid-6-acties levert bovendien een knelpunt op. Het EB-regime is toegeschreven naar de situatie dat meerdere 305a-organisaties overgaan tot registraantekening. In lid-6-acties heeft deze situatie zich tot nu toe niet voorgedaan. Wat zich wel heeft voorgedaan, is dat één 305a-organisatie registreert, of dat meerdere belangenorganisaties samen één dagvaarding registreren. De rechter gaat in deze gevallen niet altijd over tot aanwijzing van een EB, maar de vraag is of de wet die ruimte geeft. De volgende aanbevelingen zijn gedaan:

- Introduceer een wettelijke regel over (het loslaten van de verplichting tot) aanwijzen van een EB als één 305a-organisatie een registraantekening maakt, of als meerdere

belangenorganisaties gezamenlijk één dagvaarding registreren. Een alternatief is: geef de rechter bij wet de mogelijkheid om deze stap over te slaan in deze gevallen.

- Monitor of de rol van de EB in de toekomst door wettelijk interveniëren moet worden versterkt.

De fase na aanwijzing EB bestaat uit het vaststellen van de nauw omschreven groep en hun rechtsvordering. In deze fase wordt ook een opt-out-mogelijkheid geboden aan groepsleden. Met name in lid-6-acties resulteert deze fase in knelpunten. Ten eerste richten sommige lid-6-acties zich op een groep die diffuus en onbepaald is, waardoor het aanwijzen van een nauw omschreven groep niet mogelijk is. De rechter gaat hiertoe daarom niet altijd over, maar de vraag is of de wet deze ruimte biedt. Ten tweede heeft de opt-out-mogelijkheid niet altijd een functie als wordt opgekomen voor een algemeen belang waarbij niemand zich kan onttrekken aan het oordeel van de rechter op dat punt. Het komt voor dat rechters geen opt-out-mogelijkheid bieden in dit type zaken. Ook hier is de vraag of de wet deze ruimte wel biedt.

De volgende aanbevelingen zijn gedaan:

- Geef de rechter bij wet de ruimte om geen nauw omschreven groep vast te stellen als een groep die diffuus en onbepaald is, waardoor de vaststelling daarvan niet mogelijk is.
- Geef de rechter bij wet de ruimte om in geval van een lid-6-actie de opt-out-fase over te slaan, als daarin wordt opgekomen voor een algemeen belang waarbij een individu zich niet kan onttrekken aan de uitkomst.

De volgende fase is de schikkingsfase, waarop hierna dieper wordt ingegaan bij de bevindingen over doelstelling 5. Drie onderwerpen komen hier nog aan bod. Ten eerste voerde de WAMCA (vrijwel) geen regels in voor hoger beroep en cassatie in een 305a-procedure. Het ontbreken van regels over hoger beroep en cassatie wordt – op bepaalde punten – als een leemte beschouwd. Vooralsnog is er in de literatuur nog maar weinig aandacht uitgegaan naar dit thema. Het valt buiten het bereik van deze wetsevaluatie om aanbevelingen te doen over de invoering van procesrechtelijke regels voor hoger beroep of cassatie in collectieve acties, gelet op de beperkte mate waarin hiervan in de onderzochte periode sprake is geweest. We bevelen wel aan om hiernaar vervolgonderzoek te doen. Het tweede onderwerp dat aandacht behoeft is subjectieve cumulatie. Subjectieve cumulatie aan eisende zijde (bijvoorbeeld van een individuele vordering naast een 305a-vordering) kan voordelen hebben voor eisers, bijvoorbeeld vanwege de beperkte beroepsmogelijkheden bij het EHRM voor belangenorganisaties. De rechtspraak op dit punt is verdeeld. Subjectieve cumulatie aan gedaagde zijde roept eveneens vragen op, met name als verschillende 305a-organisaties andere gedaagde partijen aanspreken (eventueel met verschillende vorderingen). Een in de focusgroepbijeenkomsten voorgestelde oplossing is om te bepalen dat alle gedagvaarde partijen geacht worden gedaagden te zijn ten opzichte van alle 305a-organisaties. Deze suggestie vraagt om wetgevend optreden. Tot slot is het thema voeging en tussenkomst aan bod gekomen. De WAMCA voert geen bijzondere regels in voor voeging en tussenkomst in 305a-acties. Dit wordt als leemte ervaren. De kernvraag is of voeging en tussenkomst aan eisende zijde passen binnen een 305a-proces met een voorbereidende fase waarin andere partijen zich kunnen registreren als eisende belangenorganisatie.

De volgende aanbevelingen zijn gedaan:

- Duidelijkheid is gewenst over de uitgangspunten voor hoger beroep en cassatie. Het uitkristalliseren hiervan kan tot op zekere hoogte worden overgelaten aan de rechter, maar vraagt wellicht op bepaalde punten om wetgevend ingrijpen. Deze wetsevaluatie biedt niet de ruimte om specifiek onderzoek te doen naar hoger beroep en cassatie in de 305a-actie. De voor- en nadelen van bepaalde opties moeten nog in kaart worden gebracht.
- Introduceer een wettelijke regel die subjectieve cumulatie aan gedaagde zijde stroomlijnt.

- De wetssystematische keuze ligt voor of voeging en tussenkomst aan eisende zijde mogelijk zou moeten zijn in een 305a-procedure.

4.3.3 Doelstelling 3: Kwaliteitsbeoordeling t.b.v. bescherming benadeelden

De derde doelstelling van de WAMCA is om de kwaliteit van 305a-organisaties te verbeteren ten behoeve van de bescherming van benadeelden. Hiervoor kwam al aan bod dat professionals de aanwijzing van de EB positief waarderen in het licht van de doelstellingen van de WAMCA. Datzelfde positieve beeld bestaat in het algemeen ten aanzien van de *governance*-, financiering- en representativiteitseisen. Dat betekent niet dat deze strengere ontvankelijkheidstoets zonder kritiek is gebleven. Twee onduidelijkheden zijn besproken. Ten eerste de onduidelijkheid in de rechtspraak over de interpretatie van de toets of een 305a-organisatie voldoende middelen heeft voor en voldoende zeggenschap heeft over de 305a-actie. Deze vraag doet zich met name voor als sprake is van procesfinanciering door een derdenfinancier. Duidelijkheid hierover is van belang voor de rechtspraak en de bescherming van benadeelden. De vraag is of dit punt (op dit moment) tot wetgevend interveniëren dwingt of dat het creëren van duidelijkheid kan worden overgelaten aan de rechter of de markt. Als oplossing is door professionals gesuggereerd om richtsnoeren of een modelfinancieringsovereenkomst te laten ontwikkelen, zodat hierbij aansluiting kan worden gezocht door eisers en de rechter middelen en zeggenschap eenvoudig(er) kan toetsen.

Een tweede punt van onduidelijkheid is de interpretatie van het representativiteitsvereiste (artikel 3:305a lid 2, aanhef BW). Onduidelijk is, zowel bij reguliere als bij lid 6-acties, wanneer een rechter een kwantitatieve toets dan wel een kwalitatieve toets toepast. Bovendien is onduidelijk hoe de rechter deze toets invult en wanneer een belangenorganisatie vanuit kwantitatief oogpunt voldoende representatief is. Een kwantitatieve invulling van het representativiteitsvereiste (ook wel de relatie met de achterban genoemd) van lid-6-acties waarin wordt opgekomen voor een algemeen belang, of (breder) een ideëel doel, werkt niet goed (breed gedragen door alle professionals in uiteenlopende hoedanigheden en met verschillende rollen). Zo'n actie kan immers juist gaan over het belang van minderheden of stemlozen. De sterke voorkeur bestaat (bij professionals) voor een kwalitatieve toets (ook wel de geschiktheid om op te komen voor de belangen genoemd). Er zijn ook uitspraken waarin de rechter expliciet hierop ingaat. In het algemeen kan uit deze rechtspraak worden afgeleid dat sinds 2023 het zogenaamde spreekbuis criterium een prominentere rol inneemt bij de beoordeling van representativiteit in lid-6-acties als het gaat om acties met een ideëel doel. Verschil van mening bestaat tussen professionals echter vooralsnog of een wettelijke herziening nodig is, omdat de rechtspraak op dit punt in ontwikkeling is.

De aanbevelingen ten aanzien van deze doelstelling zijn de volgende:

- Introduceer een kwalitatieve representativiteitstoets voor (in ieder geval) lid-6-acties (met een ideëel doel), waarbij de geschiktheid van de 305a-organisatie om op te komen voor de belangen die onderwerp zijn van de procedure wordt getoetst.
- Verdere duidelijkheid is gewenst over de interpretatie van de representativiteitseis in reguliere acties en in lid-6-acties.
- Duidelijkheid is gewenst over de betekenis zeggenschapstoets. Het (laten) ontwikkelen van richtsnoeren of een modelfinancieringsovereenkomst kan een oplossing zijn.

4.3.4 Doelstelling 4: Voorkomen van excessen

Het ontvankelijkheidsvereiste dat voldoende zeggenschap over de 305a-vordering moet liggen bij de belangenorganisatie (en dus niet bijvoorbeeld bij een procesfinancier) is geïntroduceerd om excessen uit voorkomen. Zoals reeds opgemerkt, bestaat vooralsnog onduidelijkheid over wat het criterium 'zeggenschap' precies inhoudt. Ook gelden de opmerkingen die hiervoor zijn gemaakt over het vinden van een goede balans tussen coördinatie/efficiënte/effectiviteit en

bescherming van benadeelden (en eventueel andere belanghebbenden, zoals gedaagden) in het overdenken van wetssystematische keuzes over de ontvankelijkheidsbeoordeling ook voor deze doelstelling. De aanbeveling ten aanzien van deze doelstelling is de volgende:

- Duidelijkheid is gewenst over de zeggenschapstoets.

4.3.5 Doelstelling 5: Stimuleren overleg en schikken

Uit de rechtspraakanalyse blijkt dat (in ieder geval) in twee 305a-acties is geschikt nog voordat de ontvankelijkheidsbeoordeling kon plaatsvinden. Andere schikkingen in 305a-acties zijn niet bekend (op het moment van afronden van het rechtspraakonderzoek). Dat kan wellicht worden verklaard, omdat het in lid-6-acties met een ideëel doel waarin wordt opgekomen voor een algemeen belang, het niet in de rede ligt om te schikken, en daarnaast pas in 10 reguliere acties een (voorlopig) definitief oordeel is gegeven over de ontvankelijkheid van de 305a-organisatie en -vorderingen. Schikken is bovendien (eenvoudigweg) niet altijd mogelijk of nodig. In het vragenlijstonderzoek is nog wel naar voren gekomen dat het forse tijdsverloop in de voorfase, en dan met name de onzekere ontvankelijkheidsbeoordeling, als neveneffect heeft dat een belangrijke prikkel om te schikken wordt weggenomen. Tevens zouden te brede of te hoge vorderingen een zaak ‘niet-schikbaar’ maken. Een andere bevinding is dat de schikkingsfase na aanwijzing van de EB maar vóór de inhoudelijke fase te vroeg komt in de 305a-procedure. De aanbeveling ten aanzien van deze doelstelling is de volgende:

- Geef de rechter de ruimte om de schikkingspoging voorafgaand aan de inhoudelijke beoordeling over te slaan of een poging daartoe te laten doen op een (later) moment.

4.3.6 Doelstelling 6: Voorkomen aanzuigende werking op buitenlandse partijen

Het vereiste van voldoende-nauw-verband met de Nederlandse rechtssfeer levert in de praktijk geen vraagpunten op. Ook de opt-in-mogelijkheid voor deelname van buitenlandse benadeelden levert geen vraagpunten op. Er zijn geen aanwijzingen (vooralsnog) dat de 305a-actie een aanzuigende werking heeft op buitenlandse partijen. Er zijn geen aanbevelingen door ons (als onderzoekers) gedaan ten aanzien van deze doelstelling.

4.3.7 Doelstelling 7: Lichtere ontvankelijkheidstoets

Voor lid-6-acties geldt een lichtere ontvankelijkheidstoets; niet getoetst hoeft te worden aan de vereisten van lid 2 sub a-f en lid 5. Een eerste bevinding betreft het type vorderingen dat onder deze actie valt. De rechter maakt thans een onderscheid tussen lid-6-acties waarin wordt opgekomen voor een algemeen belang en groepsacties. De tekst van lid 6 maakt dit onderscheid niet. Een tweede bevinding is dat er regelmatig partijdebat bestaat over het antwoord op de vraag of het lichtere regime van lid 6 van toepassing is, wat gepaard gaat met tijdsverloop. Professionals geven echter aan dat de verwachting bestaat dat de rechtspraak voldoende duidelijkheid gaat bieden op dit punt. Om partijdebat te voorkomen zou een tweesporensysteem uitkomst kunnen bieden, omdat in lid-6-acties (met name) geïnstitutionaliseerde 305a-organisaties actief zijn. Een derde bevinding is dat onduidelijkheid bestaat over de betekenis van het criterium dat een vordering geen opmaat tot schadevergoeding mag behelzen. De onduidelijkheid zit in het onderscheid tussen ‘is de vordering een schadevergoedingsvordering’, ‘kan toewijzing van de vordering (eenvoudig) resulteren in een schadevergoeding’ en ‘zal – in de overtuiging van de rechter – toewijzing resulteren in een schadevergoedingsvordering’. De aanbeveling is de volgende:

- Duidelijkheid is gewenst over wat wordt bedoeld met ‘opmaat tot schadevergoeding’. Dit kan worden overgelaten aan de rechter.

Ten slotte blijven twee vraagstukken over die zich lenen voor toekomstig onderzoek, maar die eventuele aanpassingen van de huidige 305a-actie (zoals hiervoor gesuggereerd) niet in de weg

staan. Ten eerste lijkt het relevant om onderzoek te doen naar de kosten van een reguliere en lid-6-actie in de rechtspraak voor de eisende partij, de gedaagde partij en de rechterlijke macht. Op basis hiervan kunnen veronderstellingen hierover worden getoetst. Een tweede onderwerp dat nader onderzoek verdient, is wat een maatschappelijk aanvaardbare beloning/winstmarge zou mogen zijn die de betrokkenen van een 305a-organisatie en/of een procesfinancier zou mogen ontvangen voor verrichte werkzaamheden dan wel gelopen (ondernemers)risico. Ten slotte is in overweging gegeven om eventuele wetwijzigingen naar aanleiding van dit onderzoek periodiek te monitoren. Het gaat immers om een relatief 'jonge wet' met maatschappelijke relevantie.

5. Ter afsluiting

De invoering van het WAMCA-regime, met name de mogelijkheid die dat biedt voor collectieve schadeafwikkeling, is positief ontvangen door professionals. Deze wetsevaluatie geeft aanleiding om de voortgang van de voorfase van de 305a-actie te bevorderen. Deze voorfase is mede geïntroduceerd om de 305a-actie te coördineren en te komen tot een effectieve en efficiënte 305a-actie. Deze drie begrippen (coördinatie, effectiviteit en efficiëntie) worden in de parlementaire geschiedenis vaak op één lijn gesteld, althans in één adem genoemd. In de rechtspraak is echter gebleken dat juist vanuit een oogpunt van efficiëntie en effectiviteit van de 305a-actie sommige verplichte onderdelen die coördinatie beogen, beter zouden kunnen worden losgelaten of aangepast. Daarbij moet wel bedacht worden dat iedere wetwijziging waarschijnlijk resulteert in een bepaalde mate van (nieuwe) onzekerheid. Bovendien moeten de belangen van benadeelden niet uit het oog moeten worden verloren. Het blijft in die zin (altijd) een zoektocht naar een goede balans.